

Margo van Hartingsveldt over ergotherapie bij kinderen met schrijfproblemen

Beter schrijven, meer zelfvertrouwen

Tekst: Michel van Dijk
Fotografie: Ineke Vernimmen

Voor elke euro die besteed wordt aan de interventie door een ergotherapeut van kinderen met schrijfproblemen, krijgt de maatschappij 1,60 tot 1,70 terug. Dat blijkt uit het SEO-rapport dat najaar 2014 werd uitgevoerd, in opdracht van Ergotherapie Nederland. Dat is een mooie opbrengst. Maar de baten gaan verder dan geld dat kan worden terugverdiend. Ook het kind profiteert ervan. Want basisschoolkinderen die in groep 3 goed leren schrijven, hebben meer zelfvertrouwen en behalen ook betere schoolprestaties, vertelt Margo van Hartingsveldt.

Tien tot dertig procent van de kinderen in het primair onderwijs heeft schrijfproblemen. "In elke klas zitten dus gemiddeld twee kinderen met schrijfproblemen. Hun handschrift is onleesbaar, ze krijgen pijn of schrijfkrimp tijdens het schrijven of hun schrijftempo ligt te laag. Ze doen daardoor langer over een schrijfofdracht dan de andere leerlingen."

Voor dr. Margo van Hartingsveldt, opleidingsmanager Ergotherapie en lector Ergotherapie, Participatie en Omgeving van het kenniscentrum ACHIEVE van Hogeschool van

op de basisschool aan schrijfgerelateerde activiteiten. "Dat is de helft van hun schooltijd. Als je dan schrijfproblemen hebt, heeft dat veel impact op je schoolprestaties. Dat blijkt uit verschillende studies."

Dat schrijven zo belangrijk is voor de schoolcarrière van de leerling, komt doordat denken en doen sterk aan elkaar gekoppeld zijn," legt Van Hartingsveldt uit. "Door te schrijven, maak je voor de letters als het ware motorische programmaatjes aan in je hersenen. Die hersengebieden gebruik je ook bij het lezen. Er is onderzoek gedaan naar kinderen die schrijven, en kinderen die typen. De kinderen die schrijven, blijken beter te lezen en te spellen dan de kinderen die typen. De motorische vaardigheid van het schrijven, activeert her-

"Scholen kunnen beter investeren in een ergotherapeut dan in dure orthopedagogische onderzoeken."

Amsterdam, staat het belang van goed leren schrijven als een paal boven water. Dat klinkt minder vanzelfsprekend dan tien of twintig jaar geleden, nu de Steve Jobsscholen als paddenstoelen uit de grond schieten, kinderen niet langer met pen en papier, maar met een i-pad op schoot hun lesjes leren, en studenten met een laptop in de collegebanken hun aantekeningen maken.

Ondanks deze intrede van het digitale tijdperk, besteden kinderen van 3 tot 8 jaar nog steeds de helft van hun tijd

sengebieden die belangrijk zijn om te leren lezen en spellen. Schrijven is dus niet alleen een middel om te communiceren, de positieve cognitieve effecten ervan gaan verder dan dat."

WRITIC

Najaar 2014 verscheen het SEO-rapport over de kosten en baten van ergotherapie bij schrijfproblemen. Daaruit blijkt dat elke euro die wordt besteed aan de ergotherapeutische interventie van 6-jarige kinderen met schrijfproblemen, de

samenleving 1,60 tot 1,70 oplevert aan productiviteitswinst. De onderzoekers schrijven ook: 'Indien alle 6-jarige kinderen (10 tot 30 procent van het aantal 6-jarigen) met schrijfproblemen, zouden worden begeleid door de ergotherapeut, resulteert dit in netto maatschappelijke baten van 3,2 tot 12,3 miljoen over de (werkzame) levens van deze kinderen.'

Dat zijn mooie getallen, waarbij een eventuele verbetering in kwaliteit van leven van kinderen en ouders na behandeling door de ergotherapeut, niet eens is meegenomen in

het onderzoek 'omdat een mogelijk effect op kwaliteit van leven niet is bestudeerd in de literatuur', schrijven de SEO-onderzoekers.

Hoe ingewikkeld het ook moge zijn om precies door te rekenen wat de opbrengsten zijn van een ergotherapeutische interventie bij kinderen met schrijfproblemen, voor Van Hartingsveldt staat vast dat deze interventie goed is besteed. "Het is de investering dubbel en dwars waard."

Van Hartingsveldt kan het weten. Najaar 2014 promo-

veerde ze op Writing Readiness Inventory Tool in Context (WRITIC), een signaleringsinstrument voor kleuters van 5 en 6 jaar in groep 2. Ze toetst daarmee of de kleuters startklaar zijn om te leren schrijven in groep 3. “We nemen niet bij alle kinderen de WRITIC af. Dat doen we alleen bij de leerlingen

werkte, kwam ze regelmatig bij leerkrachten in de klas. “Die vroegen dan aan mij: het gaat niet goed met Marieke, wil je eens meekijken? Ik zag dan hoe Marieke tekende en kleurde, en hoe ze erbij zat. Op basis van die observatie kon ik de leerkracht zeggen: Marieke voert haar kleur- en teken-

“Door de adviezen die je geeft, bevorder je de expertise van de leerkracht. Die expertise kan hij vervolgens ook bij andere kinderen inzetten.”

waar de leerkracht zich zorgen over maakt. Dat zijn kinderen die risico lopen op het ontwikkelen van schrijfproblemen. Als je dat op tijd signaleert, halverwege groep 2, kun je deze leerlingen extra begeleiden. Ze starten dan beter voorbereid in groep 3, en lopen minder risico dat ze vastlopen.”

Goede schoolloopbaan

WRITIC is een kwantitatieve test, die dus voorspellend is op het risico op het ontwikkelen van schrijfproblemen. “Als uit de test komt dat een kind moeite heeft met schrijven, dan kijken we vervolgens of dat komt door de fijne motoriek, of door problemen in de visueel-motorische integratie. Bij een goede integratie kan het kind de letter die het op het bord ziet, vervolgens ook opschrijven. Is die integratie er niet, dan komt het kind in de problemen.”

De overgang van groep 2 naar groep 3 is belangrijk, maar verloopt abrupt, constateert Van Hartingsveldt. “Plotseeling krijgen de leerlingen een andere rol. Ze moeten opletten, netjes aan de tafeltjes zitten. Ze zijn geen kleuter meer, maar leerling. Groep 3 is daarom een cruciaal schooljaar. Leerlingen die dat jaar goed doorlopen, hebben een grotere kans op een goede schoolloopbaan, en ook meer maatschappelijke mogelijkheden. Ze krijgen meer zelfvertrouwen, doordat ze in groep 3 hebben leren schrijven. Dat is ook logisch. Als je naast een meisje zit die het allemaal makkelijk afaat, en het schrijven kost jou moeite, dan ondermijnt dat je zelfvertrouwen. Bovendien loop je er continu tegenaan. Bij rekenen moet je schrijven, bij taalles moet je schrijven, bij aardrijkskundeopdrachtjes, bij alles.”

WRITIC wordt bij het kind in de klas afgenomen. Van Hartingsveldt is daar voorstander van. Toen ze nog als kinderergotherapeut op een basisschool in het Gelderse Wijchen

opdrachtjes niet goed uit, misschien kunnen we haar extra voorbereidende oefeningen geven vóórdat ze leert schrijven. Of: ze is snel afgeleid. Zullen we haar een ander plekje in de klas geven, zodat ze zich beter kan concentreren.”

Context-based

Rekening houden met de schoolse omgeving van de leerling, zoals de sfeer in de klas, of de invloed van andere leerlingen, past bij het werk van de ergotherapeut. “Wij werken context-based. Het schrijfprobleem zit lang niet altijd in het kind. De leeromgeving kan een reden zijn waarom bepaalde dingen niet lukken. Als dat zo is, moet je kijken of je die omgeving kunt aanpassen. Daar ligt ook de kracht van de ergotherapie, wij zijn daarin getraind.”

Dat betekent wel dat kinderergotherapeuten de klaslokalen kunnen bezoeken. En dat is nog geen vanzelfsprekendheid, weet Van Hartingsveldt. “De meeste kinderergotherapeuten zien kind en ouders in hun eigen eerstelijnspraktijk, veelal na een verwijzing van docent of huisarts. Een leerkracht zegt bijvoorbeeld tegen de ouders: uw kind heeft schrijfproblemen, ga eens langs bij een ergotherapeut, onze school heeft daar goede ervaringen mee.”

Dat het basisonderwijs nog niet is gewend aan de expertise van de kinderergotherapeut, komt Van Hartingsveldt door de verzuilde manier waarop in Nederland het primair onderwijs jarenlang was georganiseerd. “Voor elk type leerlingen, waren er aparte scholen. Kinderen met motorische problemen, autisme of epilepsie, gingen allemaal naar het speciaal onderwijs. Daar werd uitstekend onderwijs gegeven, ook ondersteund door kinderergotherapeuten, maar slechts voor een kleine groep kinderen.”

Inclusief onderwijs

Met de transitie naar het inclusief onderwijs, sinds augustus 2014, is dat veranderd. “Zorgleerlingen komen nu in het regulier onderwijs terecht, net zoals in de Verenigde Staten. Ze werken daar al sinds veertig jaar met inclusief onderwijs. Ergotherapeuten maken ook al sinds 1975 deel uit van de multidisciplinaire schoolteams in het Amerikaanse onderwijs. Die teams stellen voor alle zorgleerlingen een Individual Educational Program (IEP) op, zodat zij goed kunnen meedoen met het onderwijs. Kinderergotherapeuten leveren daar een belangrijke bijdrage aan.”

Van Hartingsveldt hoopt van harte dat het in Nederland ook die kant op gaat. “Ik zou graag meer kinderergotherapeuten in het primair onderwijs zien. Mijn eigen ervaringen als kinderergotherapeut in Wijchen waren positief. Het overleg met de leerkrachten verliep uitstekend, en ik kon hen ook goede adviezen geven. Het fijne is dat niet alleen Marieke, maar ook Dennis en Fatima daarvan profiteren. Door de adviezen die je geeft, bevorder je de expertise van de leerkracht. Die expertise kan hij vervolgens ook bij andere kinderen inzetten. De schooldirecteur in Wijchen was daarom ook gecharmeerd van ergotherapie. Hij vond dat hij beter daarin kon investeren dan in dure orthopedagogische onderzoeken. Daar profiteren enkele kinderen van, van de ergotherapeutische adviezen en interventies profiteren uiteindelijk veel meer kinderen.”

Partnering for Change

Het pionierswerk van Van Hartingsveldt in Wijchen krijgt navolging. “We doen mee met het onderzoek van Hogeschool Zuyd naar Partnering 4 Change. Dat is een Canadees onderzoek naar de samenwerking tussen leerkrachten en ergotherapeuten gericht op schoolparticipatie van kinderen met Developmental Coordinating Disorder (DCD). Veel van deze kinderen hebben schrijfproblemen. We vertalen momenteel de Canadese modules, leiden ergotherapeuten

op en hopen komend schooljaar in Amsterdam en Heerlen twee pilots te starten in het basisonderwijs. Daarnaast lopen elf studenten Ergotherapie van de Hogeschool van Amsterdam stage op basisscholen, als een soort kwartiermakers. Ze werken op basis van vragen van docenten, geven advies en ondersteunen leerlingen in de klas.”

Voor de ergotherapeuten betekent dit alles een geleidelijke verschuiving van hun werkveld. Van Hartingsveldt vindt dat een goede ontwikkeling: “De maatschappij verandert. Er

Schrijven of typen: een maatschappelijk debat

“In de Verenigde Staten woedt op scholen en onder onderwijsdeskundigen al langer het ‘handschriftdebat’: moeten leerlingen nog wel leren schrijven? Geef ze een toetsenbord!” Dat schrijft journalist Hendrik Spiering 28 november 2014 in een artikel in de NRC naar aanleiding van de maatschappelijke discussie over de vraag wat belangrijker is: schrijven of typen?

Spiering presenteert in zijn artikel vooral Amerikaans onderzoek. Daaruit blijkt dat het maken van college-aantekeningen met pen en papier duidelijk superieur is aan hetzelfde met een laptop. “Paradoxaal genoeg is de belangrijkste reden daarvoor het feit dat studenten tegenwoordig zo goed kunnen typen. Want wie typend aantekeningen maakt, typt meestal vrij letterlijk op wat hij hoort. De trage handschrijver moet noodgedwongen keuzes maken, nadenken dus.”

En niet alleen dat. Voorstanders van handschrijven dragen vaak aan dat handschrijven, door de motorische complexiteit ervan, meer geheugensporen in het brein achterlaat dan het simpelere drukken op toetsenbordknoppen.

“Wie met de hand schrijft, leert daarom bijvoorbeeld sneller lezen: de letters komen ‘dieper’ in het geheugen,” schrijft Spiering. “Computerschrijven gaat – zeker bij oudere kinderen en jongeren – weer sneller en maakt herziening van geschreven tekst veel makkelijker. In dit ‘Handwriting debate’ beval de vooraanstaande schrijfonderzoeker Virginia Berninger daarom ‘tweetaligheid’ aan: ontwikkel een goed handschrift én leer goed typen.”

wordt bezuinigd in de kinderrevalidatiecentra en de zorg verplaatst zich van tweede naar eerste lijn. Het is dan logisch dat we gaan werken in andere beroepssectoren, zoals het onderwijs. Dat is goed voor de leerling en goed voor de leerkracht.”

Financiële consequenties heeft dat misschien wel. De interventie van schrijfproblemen door de ergotherapeut wordt tot nu toe vergoed door de zorgverzekeraars. Dat moet ook beslist zo blijven, stelt Van Hartingsveldt. “De zorg voor het individuele kind met een beperking, hoort bij de zorgverzekeraar. Maar het zou mooi zijn, als ook het onderwijs iets gaat bijdragen. Dit is niet alleen een verantwoordelijkheid van de zorgverzekeraars, maar ook van het onderwijs. Niet óf-óf, maar én-én. Soms weten leerkrachten niet hoe ze verder moeten met een kind. Wij kunnen hen daarbij helpen. Dat mag ook best wat kosten.” ➤